

Osa XIX: Parodiso

*And the days are not full enough
And the nights are not full enough
And life slips by like a field mouse
Not shaking the grass.*

Ezra Pound

65.

Zhongdianissa en vuosisadan alussa törmännyt *Navettaan* (牛棚酒吧, The Cowshed). Suren sitä. Iloitsen, että edes päädyin Zhongdianiin. Se oli vahinko jonkalaista kutsutaan sattumaksi mutta silkkaa johdatusta se oli. Sattuma-johdatuksen vuoksi sain tulevien kahden vuosikymmenen mittaan nähdä ihmeen. Ihme oli maallinen. Se oli, ainakin osin, rationaalisesti selitettävissä mutta vaikeasti käsitettävissä. Ihme sai Shanghain rajun kasvun tuntumaan tavanomaiselta, arkiselta. Jopa Vantaan muuttuminen isoksi kaupungiksi on Zhongdianiin verrattuna arkista, joskaan en vuoden 1960 vaiheilla tuntenut pientä *Helsingin maalaiskuntaa*. Aivan kuten Zhongdian myös tuo maalaiskunta muutti myöhemmin nimensä.

Zhongdianiin lähtiessäni en edes ollut kuullut paikan olemassaolosta. En tuntenut nimeä eikä sillä tuota nimeä enää seuraavana vuonna ollutkaan. En olisi ikinä päätenyt Zhongdianiin, jos en olisi vuosituhannen alussa unohtanut Lijiangissa vaihtaa kyllyiksi rahaa ja jos ei matkakumppanikin olisi unohtanut. Taisi olla kiire. Jos meillä olisi ollut kiinalaista rahaa, ei vain dollareita ja matkashekkejä, emme ikinä olisi matkanneet rämisevällä, siirtotyöläisten täyttämällä bussilla kurjaksi luonnehdittavaa, maanvyörymien katkomaan vuoristotietä yli sadan kilometrin matkaa tuohon sateiseen ja mutaiseen tiibetiläiskylään, missä kuulemamme mukaan oli rahaa vaihtavia pankkeja. Kaikki tuleva olisi jäänyt näkemättä.

Vuosituhannen alussa matka Tiikerinloikan rotkolta Zhongdianiin taisi kestää lakisääteisen suomalaisen työpäivän. Vajaat kaksikymmentä vuotta myöhemmin tie on uusi, bussit ovat uusia, ja kuljettajatkin keskittyvät ohjauspyörään, eivät matkapuhelimeen ja ketjupolttamiseen. Nyt matkaan kuluu pari tuntia, mutta ikävyyttävyys saa matkan tuntumaan pidemmältä. Asvaltti on tasaista. Maanvyöryjen vaara on kahlittu vihreisiin verkkoihin. Näkymiin tuskin ehtii saada kosketusta kun ne ovat jo ohi. Tätä viimeistellessäni luen, että marraskuusta 2023 Lijiangin ja Shangri-lan

välillä liikennöi kaksi luotijunaa: rata vuoristoon on rakennettu. Matka kestää reilun tunnin ja maksaa parikymppiä.

Navetta oli kapakka. Joku rämäpäinen ruotsalainen sen oli 1990-luvun lopulla tähän tiibetiläiseen pikkukylään, 3 200 metrin korkeuteen, perustanut. Kyseessä todella oli navetta, vanhan maalaistalon alakerta joka oli toiminut karjasuojana.

Jos tuo ruotsalainen oli etsinyt aitoa periferiaa voidakseen nähdä maailman paremmin, hän muutamassa vuodessa pettyi: globaali maailma tunkeutui Zhongdianiin. Jos hän oli ajatellut elättävänsä itsensä kapakoitsijana, hän pettyi: muuan brittiläis-amerikkalainen kaksikko perusti kilpailevan ravintolan nimeltä *Korppi* (乌鸦酒吧, The Raven). Korpilla oli kunnan seinät; ryyppätessä ei tarvinnut palella. Korppi oli myös tyyliltään publi. Se oli tuohon aikaan ihmeellistä koko Kiinassa.

Kummallakaan ravintolalla ei ollut lupaa elinkeinon harjoittamiseen saati anniskeluun. Se ei haitannut. Monet paikalliset virkamiehet ryyppäsivät molemmissa, ja niin ryyppäsivät myös rikolliset, taiteilijat ja muut viinaan menevät. Poliisi hoiti kovimmat tappelut. Niissä ei ollut uutta; uuden betonikaupungin tiibetiläiskapakoissa oli aina tapeltu, ja myös *Navetta* tuli tapeluista tunnetuksi.

Kaikki yllä kerrottu perustuu Ben Hillmanin kirjoittamaan, Hän kävi Zhongdianissa ensi kerran 1999. Navetan olemassaolon hän mainitsee vasta toiselta käynniltään 2002, ja silloin *Navetta* ilmeisesti oli jo häviämässä kilpailijalleen.¹

Joinakin päivänä kesällä 2001 saatoimme kuljeksia tuon sittemmin unohtuneen, liki seinättömän *Navetan* ohitse. *Navetta* ei mainostanut itseään. Sillä ei ollut edes kylttiä: sana kiersi mutta ei meidän korviimme. Me kiertelimme Zhongdianin vanhaa kaupunkia jota ei vielä ollut. Kujien varsilla oli joitakin saviseinäisiä maalaistaloja, ja navetoista huolimatta naudat ja siat vaeltelivat vapaina. Joskus saattoi nähdä pienen traktorin matkalla likeisille pelloille.

Tuon kesän jälkeen asemakaava meni nopeasti uusiksi. Tutut korttelit ja tutut kadut katosivat, mutta ilmeisesti *Navetta* sijaitsi lähellä sitä halpaa ja mukavaa hotellia, Tian Chengia, joka lopulta oli suostunut ottamaan meidät sisään dollaripanttia vasten. Myös Tian Cheng ja koko se katu katosi. Joka kerta myöhemmin Zhongdianiin tullessani se oli yhtä suurta rakennustyömaata, missä siirtotyöläiset asuivat parakeissaan tai perheineen häthätää kyhätyissä teltoissa.

¹ Ben Hillman: *Shangri-la: rebuilding a myth*. Julkaistu alun perin: *China Story Journal* (9.11.2015). Ks.

https://www.academia.edu/19601805/Shangri-La_Rebuilding_a_Myth.
Luettu 11.9.2022.

Tätä kirjoittaessani ajattelen, että zhongdianilaisen talonpojan traktori tuolloin saattoi tuoda mieleeni satakuntalaisen kylän, missä ikivanhat Pikku-Valmetit vieläkin siellä täällä ruostuvat umpeen kasvaneiden peltojen laidoilla. Tuskin toi; tuskin minä tuolloin Zhongdianissa suomalaisia kyliä ajattelin. Muisti konstruoi. Nyt muistan Zhongdianin vanhan kaupungin hyvin, koska olen nähnyt *vanhan kaupungin syntymän* ja rinnastan sen satakuntalaisten kylien kuolemaan. Olen nähnyt Zhongdianin vanhan kaupungin viereen nousseen modernin, lasin ja tiilen, betonin ja varmaan marmorinkin uutuuttaan hohtavan kaupungin ja rinnastan sen Vantaaseen. Karjaeläimet ja satunnaiset traktorit muistan nyt hyvin nyt, koska ne ovat poissa.

Zhongdianin uudessa kaupungissa on tarjolla kaikki mitä modernissa maailmassa kaikkialla on – ja enemmänkin, sillä Zhongdian, nykynimeltään Shangri-la, on globaalissa tavanomaisuudessaankin ainutlaatuinen. Se on kaukana kaikesta, korkealla Tiibetin ylängön vuoriseudulla. Harva siitä on edes kuullut, vaikka muutama satatuhatta kiinalaista turistia täällä vuosittain vieraileekin. Kaupungissa ei ole enää mitään *marginaalista*. Jos kaipaisin marginaalia nähdäkseni selkeämmin, muuttaisin vaikka satakuntalaisille kotikulmilleni. Se ei ole tarpeen. Olen marginaali itse: umpeenkasvaneet satakuntalais kylät viipyvät mielen pohjalla ja puhuvat vierasta kieltä.

Siä mää aamulla pimmesä lähriin ja ehtoolla pimmesä mää tulii, ja siinä sitten koitin hiukan nualeskella jottain leivänsyrjää, ja joskus yän kulmasa kolistelin leipälauralla kippeitä luitani, kun aamulla täyty lähtee taas.

Navetta ja Korppi ovat hyviä lähtökohtia, *alkuja*, kertomukselle maallisen paratiisin eli Shangri-lan synnystä. Toinenkin alku on mahdollista konstruoida, ja kolmas. Palaan niihin myöhemmin.

On sanottu, että Navetassa tai Korpissa ryypiskellessään joku viranomainen alkoi nähdä niissä tulevaisuuteen. Juuri se Zhongdianilta oli hukassa. Seudun puukauppa oli tyrehtynyt, kun metsien hakkuut oli kielletty. Hakkuita pidettiin syypäinä Jangtsen tulviin. Kaupungin oli löydettävä uusia rahalähteitä, ja on arveltu, että viranomaiset haistoivat noissa puolilaittomissa kapakoissa mahdollisuuksia. Tietysti he olivat jo nähneet Lijiangin orastavan menestyksen, joten ehkä heidän nenäänsä haiskahti turismi?

Tämä saattaa olla yllättävää, sillä tuohon aikaan han-kiinalaiset usein vielä pelkäsivät Kiinan länsiosia: täällä asuvat vähemmistökansat olivat heidän käsityksensä mukaan moraalittomia, väkivaltaisia ja likaisia sekä ylettömän seksuaalisia. Kiinalainen rasismi on oma lukunsa. Kungfutselaisesta tai kommunistisestakin näkökulmasta käsityksillä oli oma mielekkyytensä, vaikka varsinkin koko eteläinen Kiina näytti vuosituhatien vaihteessa jo täyttyneen bordelleista ja katuprostituutiosta; pohjoisessa ne olivat kätkeytympiä mutta yhtä avoimia. Silti vanhat käsitykset elivät. Zhongdiania sanottiin

paikalliseksi versioksi villistä lännestä, amerikkalaisesta mielikuvamaailmasta. En tiedä, verrattiinko orastavaa fiktiota todellisuuteen vai toiseen fiktion, mutta edistyksen nimissä se piti sekä säästää että tuhota. Tätä kutsutaan sivistämiseksi. Ulkopuolisen silmin Shangri-lan sivistyminen oli rikastumista. Ezra Poundille uusi Shangri-la ei taatusti olisi tarjonnut runoihin paratiisin aineksia.

and that I tried to make a paradiso / terrestre.

Jo ensikäynnillä Yunnanin maakunnan tiibetiläisten viljeily tuntui liioittelulta. Kadut ja kujat olivat rauhallisia. Harvojen reppumatkailijoiden suosimassa *Tiibet Cafessa* saattoi muiden palvelu tosin loppua, kun kaikki tarjoilijat keskittyivät sisään astuvaan seurueeseen, joka olemuksellaan julisti rahakkuutta, rikollisuutta ja kovuutta. Kyse oli tavanomaisesta nokkimisjärjestyksestä. Linja-autoasemalla pyöri pikkuroistoja. He saavuttivat rajansa esittäessään kovapintaista mutta eivät käyneet täydestä.

Kun syksyllä 2019 istun tupakalla Salong-hotellin huoneeni ikkunapenkillä ja katselen pimeää, kaikki mennyt tuntuu paitsi kadonneen myös lähes unohtuneen. Koko pääkatu salamoi. Autoliikenne on iltayöstäkin vilkasta, ja kadun yllä valvontakameroiden salamat räiskyivät. Tietoverkkoihin tallentuu ilmeisesti jokainen rekisterinumero. Kaikki kiinalaiset joiden kanssa olen asiasta puhunut, ovat kertoneet tuntevansa olonsa valvonnan vuoksi turvallisemmaksi.

Salamointia katsellessani yritän muistaa päänäpintymääni: oliko Zhongdianin ainoalla päällystetyllä kadulla vuosituhannen alussa yhden liikennevalot vai ei? Jotkut kirjoittajat väittävät, että ainotakaan valoja ei ollut. Itse muistan selvästi, miten muuan nautaeläin seiso punaisissa valoissa ja odotti vihreitä. Matkakumppanikin muistaa sen. Voiko muisti valehdella? Voiko kahden ihmisen muisti valehdella samalla tavalla? Totta kai voi, mutta tuskin keksimme nautoja katsellessamme yhdessä vain käyttökelpoisen jutun? Miten olisimme sen tehneet, jos ainotakaan valoja ei olisi ollut?

Liikennevalot tuntuvat tärkeiltä. Jos niitä ei ollut, asiantila vihjaa kylän alkeellisuuteen. Jos niitä oli vain yhden, asia vihjaa *huvittavaan* alkeellisuuteen mutta sisältää jo lupauksen liikennevirroista, *tulevaisuudesta*. Vuonna 2019, kun vielä en tiennyt, että ensin korona, sitten Ukrainan sota, keskeyttäisivät matkani Kiinaan, muutos tuntui niin perinpohjaiselta, että se ei tuntunut enää miltään. Olin ehkä turtunut. Vanha Zhongdian kuului ajankulun minulle vieraaseen haaraan. Vain järkeni sanoi, että olin joskus käynyt siellä ja että olin käynyt tässä kaupungissa useita kertoja sen jälkeenkin ja nähnyt, miten aina kaupunki oli ollut erilainen.

Aika pettää, paikka on uskollinen, on joku sanonut, ja joskus olen kirjoittanut jatkoksi, että huorahtavia ne ovat molemmat. Salamointia ja salamoiden hetkeksi valaisevia muotiliikkeitä katsellessani

ymmärsin, että vertaus oli huono. Ei Shangri-la ainakaan minua ole voinut pettää, koska miten minä siltä uskollisuutta olisin voinut vaatia? Ja mitä uskollisuus edes tässä yhteydessä tarkoittaa? Seisahtuneisuutta? Jos uskollisuutta kaipaat, hanki puudeli, sanoi muuan johtava pankkimies toiselle pankkimiehelle Suomea 1990-luvun alussa myllertävän laman aikaan. Neuvo tuntuu viisaalta.

Muisti, uskollinen tai ei, on kuitenkin ainut mitä minulla on. Ymmärrän, että muistiani muuttuva maailma koko ajan hämmentää ja muokkaa. Silti yhä kuvittelen muistavani, että vuosituhannen alussa pääkadun varrella oli kylän ainoa nettikahvila, 386-proessori, kone oli ikkunan ääressä, ja ohikulkevat naudat saattoivat jäädä tuijottamaan muukalaista ikkunan läpi. Jossakin minulla on tästä näkymästä pari huonoa diakuvaa. Digitaalinen valokuvaus oli vasta tulollaan. Olivatko kahvilan työntekijät nuoria, han-kiinalaisia naisia? En muista. Mielikuvia ei juuri ole jäänyt autoistakaan: muutamia kuorma-autoja, liejuista mutavelliä pimeässä kyntäviä takseja? Ehkä muistan vaeltelevat siat ja naudat parhaiten, koska eläimet toivat mieleen lapsuuteni? Ei niissä muutoin mitään ihmeellistä ollut. Kaikkialla eteläisessä Kiinassa vaelteli tuohon aikaan kotieläimiä, ja varsinkin Tiibetin, Sichuanin, Gansun ja Qinghain vuoriseuduilla valtavia jakkien ja lampaiden laumoja vaeltelee yhä. Laumat ovat entistä suurempia. Länsikiinalainen tehomaatalous vaikuttaa toistaiseksi luonnonmukaiselta.

Zhongdianin historian sanotaan ulottuvan 1 300 vuoden taakse, mutta tuskin ainutkaan tämän vuosituhannen alun rakennus, ehkä luostareita lukuun ottamatta, oli rakennettu ennen vuoden 1949 vallankumousta. Aikoinaan ainoa reitti Pekingistä Lhasaan kulki Zhongdianin kautta. Lijiang oli reitin varrella. Karavaaneilta 5 000 kilometrin matkaan kului kuukausia ellei vuosia sikäli kuin kaikki koskaan palasivat. Lijiangin lähellä, Lujjärven ympärillä, asustavan mosuo-kansan matriarkaattia on selitetty tälläkin: naiset olivat, ja saattavat yhä olla, moniavioisia, koska miehet tulivat ja menivät, viipyivät pitkiä aikoja poissa, palasivat jos palasivat, usein kuolivat kauppamatkoillaan. Zhongdian sijaitsee vajaat kaksisataa kilometriä Lijiangista ja Lujjärvestä luoteeseen ja lähes kilometrin verran korkeammalla.

Nykyisin jotkut opiskelijanuoret, ehkä kunnioituksesta menneelle, ehkä varustautuakseen tulevaan, ehkä yleistyneestä kiinnostuksesta hengellisyyteen ja buddhalaisuuteen, matkaavat reitin polkupyörillä. Kiireisimmät voivat valita Sichuanin reitin ja päästä tuhat kilometriä vähemmällä. Nousua on enimmillään viitisen kilometriä, mutta korkeimpien huippujen jälkeen voi levätä ja jarrutella alamäissä. Vielä vuosituhannen alkuvuosina pääsi myös Shangri-lasta Lhasaan pestaamalla kuskin autoineen sekä oppaan. Sittemmin viranomaiset sulkivat tämän eteläisemmän reitin ulkomaalaisilta. Vaarallisen oloinen vuoristotie olikin. Nytemmin tie on kokonaan korjattu tai ehkä

pikemminkin rakennettu uudelleen. Silti sille ei ole vuosiin ulkomaalainen päässyt. Reittiä sittemmin matkanneet tutut tiibetiläiset kertovat, että tie on nykyisin aina täynnä kuorma-autoja.

Vuonna 2001 Zhongdianissa oli pääkadun verran tavanomaista betonibrutalismia, lähinnä hallintorakennuksia sekä synkeän komea hotelli joka kattokyltissään julisti englanniksi olevansa *The Holy Palace*. Virkamiehille tarkoitettu Pyhä Palatsi oli paikoillaan vielä 2010-luvun lopulla, mutta 2020-luvulla se internetin kuvista päätellen on nimeltään *Holy Palace Hotel Shangri-la*, ja se tarjoaa yön runsaan 200 euron hintaan. Käväisin vuosia sitten sen valtavassa aulassa. Aula oli suuri ja hämärä ja kolkko. Kauan sitten kadonneessa Tian Cheng -hotellissa yön hinta taisi aikoinaan olla kymmenen Suomen markan tienoilla. Salong-hotellissa vuonna 2019 yö maksaa parikymmentä euroa. Respan tiibetiläisen naisen puhelin puhuu suomea. Puhelin on toivottanut kaukaiset vieraat tervetulleiksi ja kehottanut olemaan käyttämättä kokaiinia tai muita huumaavia lääkkeitä. Kehotus on naurattanut kaikkia. Tupakointia huoneessa ei erikseen kielletty, mutta istun silti avoimen ikkunan ääressä.

Salamointia katsellessani varoitan itseäni olemaan juuttumatta muinaisiin yksityiskohtiin: on aivan sama, milloin kylä sai ensimmäiset liikennevalonsa. On myös melko yhdentekevää, muistanko oikein vai en; paljon muutakin, tärkeämpää, on unohtunut. Jo runsas puoli vuotta ensi käyntini jälkeen, alkuvuodesta 2002, kaupungin nimi virallisesti muutettiin Shangri-laksi. Sen myötä muuttui kaikki, ja kaupungista tuli valtava rakennustyömaa, sementtimyllyt pyörivät kaikkialla, tiibetiläismiehet työnsivät raskaita kottikärryjä edestakaisin. Nyt kaikki näyttää valmiilta, vaikka rakennustyöt yhä jatkuvat kaupungin laidoilla: kaupunki laajenee. Ehkä Navetassa nousuhumalassa uneksittu tulevaisuus oli nyt täällä mutta taatusti kukaan siellä asiaa miettinyt ei ollut kyennyt kuvittelemaan tätä. Ei kukaan tiennyt uudesta teknologiastakaan. Öinen salamointi kertoo jostakin enemmästä kuin kertovat Guccin tuotteita myyvät tavaratalot. Jossakin, ehkä pilveksi kutsutussa ja aidon postlokaalisessa paikassa, on pohjaton varasto täynnä merkityksetöntä dataa? Se ei ole enää paikka ensinkään. Sillä ei liene rajoja? Silti suurvallat taistelevat sen rajojen hallinnasta. Kun alkuvuodesta 2024 täydennän tätä tekstiä, en ole varma, mitä kolmesta suurvallan tapaisesta inhoan eniten. Sen tiedän, että toistaiseksi inhoan Kiinaa vähiten. Mitään illuusioita en kykene suurvallan käsitteeseen yhdistämään.

Ymmärrän myös, että Shangri-la ja Lijiang ovat ennen kaikkea henkilökohtaisia ongelmiani, aivan kuten on, toisella tavalla, suomalainen vantaa. En koskaan voi palata vuosituhannen vaihteeseen ja ryypiskellä Navetassa paikallisten virkamiesten ja rikollisten kanssa. Juon enää kahvia näiden kaupunkien mauttomissa ravintoloissa, usein yksin, joskus satunnaisen tuttavani kanssa.

Shangri-lan *toinen alku* on vuodessa 1933. Tuolloin englantilainen James Hilton julkaisi romaanin *Lost Horizon*. Kolme vuotta myöhemmin se suomennettiin nimellä *Sininen kuu*. Kirja oli valtava menestys, ja niin oli Frank Capran siitä 1937 tekemä elokuvakin. Kirjasta jäi elämään yleiskäsitteeksi noussut ilmaisu Shangri-la, jolla tarkoitetaan maanpäällistä paratiisia.

Oli ehkä musikologi Xuan Ken, paikallisen ja jo valtakunnallisenkin kuuluisuuden puolivakava vitsi, että Shangri-la sijaitsee juuri Yunnanissa ja tarkkaan ottaen Xuan Ken äidin syntymäkaupungissa Deqenissä, joka on pikkukaupunki vielä syrjemmällä vuoristossa, Meilivuoren juurella ja Zhongdianiakin korkeammalla. Kirjassa joukko lentokonematkustajia haaksirikkoutuu Himalajalle ja päätyy eräänlaiseen paratiisiin. Xuan Ke joskus muisteli nähneensä elokuvan melko tuoreeltaan Kunmingissa, Yunnanin pääkaupungissa, mutta idea reaalimaailman Shangri-lasta syntyi vuosikymmeniä myöhemmin, kun Xuan sattui lukemaan Hiltonin romaanin. Yksityisesti hän väitti, että ei ollut ajatellut kaupallista turismikeskusta vaan paikkaa missä eri vähemmistökansat saattaisivat elää sulassa sovussa sekä keskenään että luonnon kanssa.

Xuan Ke on välillä ylistänyt Shangri-lan kehitystä, välillä arvostellut tiibetiläisyyden tuotteistamista. Kun vuosia sitten istuimme hänen kotonaan puhumassa asiasta, hän kuittasi ristiriitaisuutensa: ”Minä ja minun suri suuni!” Xuan Ken suuresta suusta irrottuaan idea alkoi elää omaa elämäänsä.

Yunnanin matkailuviranomaiset tarttuivat Xuan Ken ajatukseen. Shangri-la-nimestä tuli riita. Sitä vaati omakseen puolisen tusinaa rajaseutujen kaupunkia. Zhongdian voitti. Virallisen nimenmuutoksen haun kaupungin päättäjät panivat vireille vuosituhannen vaihteessa. Siihen tarvittiin sekä keskushallinnon että maakuntahallinnon hyväksyntä. Tieteellinen komitea sai tehtäväkseen etsiä todisteita, että juuri Zhongdian oli Hiltonin romaanin Shangri-la ja että juuri tänne romaanin lentokone oli tehnyt pakkolaskun.

Komiteaan kuului yli 40 akateemista ihmistä, historioitsijoita, kielitieteilijöitä, antropologeja ja Tiibet-tutkijoita. Etsintäpartio kirjoitti raportin, jonka mukaan fiktiivinen Shangri-la sijaitsee reaalisessa Zhongdianin piirikunnassa. Tutkijat päättelivät myös, että Shangri-lan kiinankielinen nimi – *Xiānggélílā* – oli translitterointi tiibetin kielen ilmauksesta *Sems kyi nyima zalwa, aurinko ja kuu sydämessä*². Ketään ei häirinnyt, ja miksi olisi, että kiinankielinen muoto Shangri-lasta oli tuore, ei Hiltonin ajoilta: työryhmä koukkasi nykyisyydestä

² Yunnanin aidosti monikulttuurisessa maailmassa nimet ovat hankalia.

Zhongdian on kiinaksi, 中甸县; *Zhōngdiàn Xiàn*, tiibetiksi Gyalthang, རྩལ་ཐང་. Wylie-järjestelmällä nimi kirjoitetaan *rgyal thang*, ZYPY-järjestelmällä eli Tiibetin pinyinillä se on *Gyaitang*.

menneeseen, kytki englantilaisen kirjailijan foneettiset tavut tiibetinkieliseen ilmaukseen, ja kaiken tämän tarkoituksena oli vakuuttaa ylemmät virkamiehet ja poliitikot nimenmuutoksen aiheellisuudesta ja saada köyhä kylä kukoistamaan. Moni saattoi jopa uskoa fiktiivisen olevan todellista. Muuan tutkija kertoi tavanneensa vuosituhannen vaihteessa tiibetiläisen, joka oli saanut isoisältään palan sen lentokoneen runkoa joka Hiltonin romaanissa teki pakkolaskun. Ehkä hän olikin saanut? Shangri-lassa tällaiset ontologiset loikat tuntuvat mahdollisilta.

On todennäköistä, että James Hilton sai romaaniinsa eväitä Joseph Rockin näiltä seuduilta National Geography -lehteen kirjoittamista reportaaseista. Rockin tekstit perustuivat vuosia kestäneisiin matkoihin Yunnanin ja Sichuanin rajaseuduilla, todellisessa maailmassa. Hänen kuvaamansa luonto ja miljööt siirtyivät Hiltonin fiktion ja palasivat liki seitsemänkymmentä vuotta myöhemmin reaalimaailmaan kiinalaisten viranomaisten päätöksellä. Oletan, että moni päättäjistä ymmärsi asian huvittavuuden. Oletan, että tieteellistä tutkijaryhmää saattoi naurattaa. Oletan myös, että he suhtautuivat asian falskiuteen toisin, käytännöllisemmin, kuin läntinen tiedemaailma olisi tehnyt: tarkoitus oli elvyttää kuoleva kylä, ja siinä onnistuttiin yli kaikkien odotusten. Fiktiosta tuli totta. Sitä paitsi jopa jotkut läntiset tutkijat³ näyttävät suhtautuvan ajatukseen todellisen Shangri-lan sijainnista nimenomaan Zhongdianin seudulla ainakin puolivakavissaan. Stevan Harrell tiivistää ristiriitaisuuden hauskaasti.

*The original Shangrila of James Hilton's Lost Horizon was unmappable – hidden away in a place no one had previously known and no one would expect to find by accident. And now people are not just mapping it; they are visiting it, preserving it, developing it, and harvesting mushrooms from it to world market. The imagined space that was really nowhere has become real (or at least the imagination of that space has projected on a real place) while at the same time the real space of the sino-tibetan borderlands has been imagined – as a place of difference, a place of conservation, a place of abundant resources, a place of aesthetic pleasure.*⁴

Nimenmuutoksen jälkeen seudun bruttokansantuote muutamassa vuodessa moninkertaistui. Rahaa tuli julkishallinnolta ja tietysti sitä tuli uuden Kiinan yrittäjiltä. Matkailijoiden ja sijoittajien virta kasvoi

³ Emily Mitchell Wallace: ”Why Not Spirits?” – “The Universe Is Alive”: Ezra Pound, Joseph Rock, the Na Khi and Plotinus. Teoksessa *Ezra Pound and China*. Editor Zhaoming Qian. The University of Michigan press 2003.

⁴ Stevan Harrell esipuheessaan kirjaan *Mapping Shangrila. Contested Landscapes in the Sino-Tibetan Borderlands*. Edited by Emily T. Yea and Chris Coggins. The University of Washington Press. USA 2014.

rajusti: molemmat etsivät uusia kohteita. Vuosituhannen alussa kaupungissa saattoi tavata kourallisen länsimaisia vaeltajia; pian pelkästään kiinalaisten turistien vuosittainen määrä nousi satoihin tuhansiin, ja lähinnä kiinalaisia Shangri-la enää matkakohteena kiinnostaa. Aina kun tulevana vuosina pistäydyin kaupungissa, se oli entistä suurempi ja hotellit olivat entistä täydempiä ja entistä kalliimpia. Tyhjästä tehty vanha kaupunki jatkoi kasvuaan; sitä tarvittiin, jotta voitiin puhua etnoturismista. Sinne han-kiinalaiset tulevat otattamaan hääkuviaan, mutta voi siellä kuljeskellessa yhä satunnaisesti kuulla jonkun puhuvan saksaa, tanskaa. Vuonna 2014 vanha kaupunki suurelta osin paloi mutta nousi kohta entistä ehompana ja suurempana ja kieltämättä tiibetiläistä rakennusperinnettä muistuttavana, ja sitä paitsi mitään oikeasti vanhaa ei palanut. Asemakaava voitiin taas kerran vetää uusiksi. Jossakin niillä kulmin, missä vanha Tian Cheng -hotelli sijaitsi, on nyt turhan tuntuisen torin laidalla pitkän marssin museo, joka kertoo puolueen sankarillisesta pakomatkasta 1930-luvulla. Kauan sitten niillä kulmin oli pieni varuskunta. Huvikseni arvelen, että uusi, tyhjästä tehty lampi on juuri vanhan Tian Changin kohdalla: muistoni ovat lammen pohjassa. Vanhan kaupungin kupeessa olevalle Kilpikonnavuorelle on noussut maailman suurin rukousmylly. Sillä on 21 metriä korkeutta, 60 tonnia painoa. Kun ilta-aurinko loistaa sen kullatusta pinnasta, näky on mahtipontisuudessaan tyrmistyttävä.

Minä uneksin autuudesta ja tyhjiydestä erottamattomina ja että valo täytti koko valtakunnan.

En tiedä, onko Shangri-lan vanha kaupunki suojeltu. Ainakaan sitä ei ole voitu suojella historian perusteella: sillä ei ole historiaa. Arkkitehtuuri muistuttaa perinteistä tiibetiläistä rakennustapaa, materiaalit ovat nykyaikaisia, mutta ennen niin oleelliset sisäpihat on uhrattu rakentamiselle; tonttimaan on kallista. Vuokrat ovat kymmenkertaistuneet muutamassa vuodessa. Tällä tavalla on rakennettu muuallekin rajaseudulle *vaihtoehtoista Tiibetiä*, kuten jotkut näitä seutuja kuvaavat. Täällä han-kiinalaiset saattavat tutustua eksoottiseen tiibetiläisyyteen omassa maassaan ja kärsimättä vuoristotaudin oireista niin pahasti kuin varsinaisessa Tiibetissä, jota Tiibetin autonomiseksi alueeksi kutsutaan. Täällä he saattavat tutustua kulttuuriseen *toiseuteen*, ennen niin uhkaavana ja moraalittomana pidettyyn mutta nyt tanssiksi ja kansallispuvuiksi kesytettyyn tiibetiläisyyteen. Shangri-la on sopivasti vieras ja tuttu. Kun kenkäni hajoavat ja ostan Niken lenkkarit, kaupassa tuntuu kuin olisin missä tahansa, ja niin olenkin.

Kritiikki on ollut tavanomaista: Shangri-la on tiibetiläinen leikkikaupunki, etninen Disneyland joka lopullisesti on tuhonnut Yunnanin tiibetiläisten identiteetin.

Puolustus on ollut tavanomaista: vaurastuminen on vain vahvistanut tiibetiläisten identiteettiä. Se on tuonut heidät surkeista teltoistaan ja kituvilta viljelyksiltään sivistyksen pariin: enää ei tarvitse värjötellä jakinpaskatulien äärellä, ei kierrellä paimentolaisina karuilla vuorilla tai viljellä surkeita maatilkkuja. Jos tätä ei itse ymmärrä, viranomaiset auttavat ymmärryksen saavuttamisessa. Maaseutukin on silti olemassa. Kun viimeksi poikkesin syrjäisellä tilalla, sitä hoiti kaksi veljestä. En tohtinut kysyä, oliko naisista niin kova puute, että he eivät olleet, tiibetiläiseen tapaan, löytäneet edes yhteistä vaimoa.

Voitettuaan kilpailun Shangri-lan nimestä kaupungin matkailuviranomaiset tiesivät täsmälleen, mitä he tahtoivat. He tiesivät, mitä tahtoivat itärannikon massat jotka juuri olivat keksineet kuluttamisen. He tiesivät myös, että eivät Shangri-lan tiibetiläiset kovin kiivaasti nousisi omaa vaurastumistaan vastustamaan, varsinkaan kun luostarit kunnostettiin täyteen loistoon ja piirikunnan johdossakin oli etnisiä tiibetiläisiä. Moni Shangri-lata rakentanut siirtotyöläinen on siirtynyt lähes luontaistaloudesta suoraan rahatalouteen, urbaaniin elämään todellisen vaurauden reunamilla.

Varsinkin vuoden 2014 suuren tulipalon jälkeinen Shangri-la on niin paljas, niin avoin ja jollakin tavalla niin viattoman naiivi huijaus, että se ei enää ole huijaus ensinkään.

Onko kyseessä vain tiibetiläisiä esittävien tiibetiläisten ja heidän tanssejaan katselevien kiinalaisturistien roolileikki? Onko kyseessä vanhan, kuvitellut Zhongdianin *inkarnaatio*? En todella tiedä, mutta ei tästä kaikesta Jean Baudrillardia lukemalla selviä.

Kun maleksin kujilla ihmetystä täynnä ja tutustun aina vain uudempaan vanhaan kaupunkiin, törmään majataloon nimeltä *The Lost Horizon*. Sen yhteydessä on kahvila nimeltä *Somewhere Else Cafe*. Jos olisin tiennyt, olisin varannut majapaikkani *Kadonneesta horisontista* ja juonut kahvini *Jossakin muualla* -kahvilassa. Missä muualla voisin olla enemmän kotonani kuin noissa jonkun ironikon keksimissä paikoissa?

Vastakkaiset argumentit Shangri-lan muuttumisesta tuovat etäisesti mieleen nuoruuteni, vanhan maaseudun korvautumisen suomalaisilla *vantailla* joista yksikään tosin ei mainostanut itseään etnisillä erikoispiirteillä saati puhunut suorastaan maallisesta paratiisista. Erikoispiirteet, jos niitä oli, pyrittiin päinvastoin häivyttämään.

Silti jotakin hankalasti tuttua on vuosikausia tuntemani Kalsangin käyttäytymisessä. Nuorena Kalsang oli epävarma ja köyhä, sympaattinen mutta vähän eksyksissä kukoistuksensa kynnyksellä olevassa kaupungissa. Hän raapi elantonsa satunnaisista oppaan töistä ja keräämällä toukkasieniä, tiibetinviagraa, vuoristoista.

Keski-ikäinen, tukevoitunut Kalsang esittelee upouutta ja tyylikästä kotiaan, missä yksi huone on omistettu Buddhalle ja hänen

munkkiveljensä vierailuille; muutoin koti voisi teknologioineen ja sohvaryhmineen olla naapuristani Helsingin Krokkelbystä. Tuore asuinalue saattaa sijaita muinaisen Tian Cheng -hotellin vaiheilla. Vaimo, tyylikäs tiibetiläisnainen, opettaa englantia, joten myös Kalsang osaa sitä nykyisin paremmin. Lapsen lelulaatikko on tavanomaisen yltäkyläinen, ja poika näyttää siltä, että iltapala nautitaan usein paikallisessa KFC:ssä.

Raha ei tee onnelliseksi eikä itsensä vertaamisessa muihin ole mieltä, Kalsang toistelee pitkällä ajomatkallamme ylös Deqeniin, pyhää Meilivuorta katsomaan, vertaillaan omaa, halvahkoa autoaan vastaantuleviin kalliisiin maastureihin. Hän kertoo Pekingiin muuttaneesta, äkkirikastuneesta ystävästään. Tällä on kolmikerroksessa kodissa hissi, *ihan totta*, ja tiskit ja kai pyykitkin pestään pulloitetulla vedellä. *Ajattele, pulloitetulla vedellä!* Kakkosasunto on Yunnanin Dalissa, missä Kiinan kuumat kesät ovat paljon miellyttävämpiä. Kalsang on jatkanut vaurastumistaan erityisesti toukkasienillä, joita japanilaiset ostavat erektio-ongelmiinsa, mutta yrittäjänä hänestä ei ole tullut huippurikasta: hän on noussut köyhistä oloista kiinalaisittain tavanomaiseen hyvin toimeentulevaan mutta ei rikkaaseen keskiluokkaan. Pidän enemmän siitä epävarmasta, varattomasta Kalsangista joka vuosia sitten hiukan ujoitellen esitteli aran ja huonoihoisen han-kiinalaisen tyttöystävänsä. Vaurastunut, naista vaihtanut ja perheellinen Kalsang ei noita aikoja tai ensimmäistä pitkää yhteistä matkaamme erityisemmin välitä muistella. Sichuanissa syntynyt ja Zhongdianissa pitkään elänyt mies tuntuu todella olevan kotoisin *Paradisosta*. Tämä tuo tuttavuuteen oudon piirteen. Olen jollakin tavalla *parodisolainen* itsekkin, suomalaisin ominaispiirtein. Tämä asia ei lähennä vaan loitontaa meitä. Sähköpostit harvenevat. Uudenvuoden toivotukset unohtuvat. En ole varma, jaksanko koskaan enää matkata Shangri-lahan ja jos jaksan, välitänkö tavata Kalsangia.

If you don't wake up in another's dream, you are fucked?

Salong-hotellin avoimen ikkunan ääressä syksyllä 2019 sytytän uuden savukkeen ja päätän taas kerran lopettaa heti kotiin tultuani. Jos joku herää toisen unessa, eikö hän silti yhä ole unessa? Hotellin pihalla oleva valtava, kullattu jakkipatsas erottuu niukassa valaistuksessa. Aamulla koko hotellin väki kokoontuu ennen töiden alkua tanssimaan vartiksi kiinalaisen rytmimusiikin tahdissa. Kuntovartti toistuu joka aamu kuten monissa muissakin kiinalaisissa työpaikoissa. Jonakin päivänä pihalla ja siipirakennuksessa vietetään näyttäviä tiibetiläishäitä. Kaikki ovat kansallispuvuissaan ja vaikuttavat, lahjoista päätellen, minua varakkaammilta, mikä tietysti ei ole suuri saavutus. Lahjat ovat usein rahaa joka on asianomaisella pöydällä nähtävissä; kyse on nykyisin tosin yleensä leikkirahasta. Oikea raha on siirretty puhelimella asianomaiselle tilille: morsiamen omaiset ja ystävät morsiamen tilille,

sulhasen suku ja ystävät sulhasen tilille. Kiinassa jo kerjäläisilläkin on kännykkä jonka avulla almut menevät digitaaliseen lompakkoon.

Katselen varovaisesti humaltuvia ja muutaman tunnin kuluttua kaiketi jonnekin jatkoille katoavia tiibetiläisiä, ihmettelen, pitäisikö minulla olla Parodison synnystä jokin mielipide. Tajuan kritiikin. Tajuan kritiikin kritiikin. Tarina joka toisaalta alkoi ruotsalaisen seikkailijan perustamasta Navetasta, toisaalta James Hiltonin kirjoittamasta romaanista, ja lopulta suurisuisen Xuan Ken julkisista puheista, oudolla tavalla viehättää. Kadun vain, että tulin ensi kerran tähän kaupunkiin hiukan liian aikaisin. Olisi pitänyt tulla toukokuussa 2002, kun nimenmuutoksen kunniaksi pidettiin juhlat taidefestivaalien yhteydessä. Silloin julistettiin, että Shangri-lan tuleva kehitys perustuisi ekoturismiin ja etnoturismiin, vakuudeksi kiellettiin muovikassit, ja poliisi kokosi kerjäläiset sekä kulkurit kaduilta bussiin ja vei nämä juhlien ajaksi pois kaupungista. Koska Shangri-lan ontologinen asema on kiehtovasti ristiriitainen, ei ole mitenkään ihmeellistä, että Kotkaksen kuollut isä juuri tuolloin, muiden kulkurien mukana, karkotettiin Paratiisista. Paratiisi on kiinaksi tiān táng, 天堂. En tiedä, voiko sanaa *Parodiso* kääntää kiinan kielelle. Minusta Shangri-lan nimen pitäisi olla suoraan James Hiltonin romaanin nimi: *Lost Horizon*.